

بلورشناسی توسط اشعه x

۱ هدف آزمایش

(۱) تعیین طول موج K_α و K_β مس

(۲) تعیین فاصله صفحات شبکه برای بلور LiF و Si

۲ تئوری آزمایش

وقتی که اشعه x با طول موج λ توسط یک بلور پراکنده شود اگر شرایط لاوه به صورت زیر برآورده شود

$$h\lambda = a(\cos \alpha_0 - \cos \alpha), \quad h = 0, \pm 1, \pm 2 \quad (1)$$

$$k\lambda = b(\cos \beta_0 - \cos \beta), \quad k = 0, \pm 1, \pm 2 \quad (2)$$

$$l\lambda = c(\cos \gamma_0 - \cos \gamma), \quad l = 0, \pm 1, \pm 2 \quad (3)$$

در زوایای انعکاس α و β و γ تداخل سازنده رخ خواهد داد که α و β و γ زوایای انعکاس نسبت محوره‌های a و b و c یک بلور است و α_0 و β_0 و γ_0 زوایای فرودی می‌باشند.

براگ رفتار اشعه x را در بلور به صورت ساده زیر بیان کرد. وی گفت بلور از یک سری صفحات شبکه‌ای تشکیل شده که باعث انعکاس اشعه x در برخورد با آنها می‌شود. تداخل سازنده وقتی رخ می‌دهد که باریکه‌های انعکاسی رابطه مشهور براگ را به صورت زیر ارضا کند

$$2d \sin \theta = n\lambda \quad (4)$$

که در آن $n = 1, 2, \dots$ و d فاصله صفحات شبکه می‌باشد. برای یک بلور مکعبی با ثابت شبکه a ، فاصله صفحات شبکه با استفاده از رابطه زیر بدست می‌آید

$$d = \frac{a}{\sqrt{h^2 + k^2 + l^2}} \quad (5)$$

که در آن h و k و l به اندیسهای میلر معروفند.

۳ روش آزمایش

۱- مدار را مطابق شکل (۱) ببندید.

۲- بلور NaCl را در جای مخصوص خود قرار دهید و دقت کنید که آشکارساز دقیقاً مقابل شکاف قرار گرفته باشد.

۳- زمان سنج دستگاه اشعه x را روی 40° دقیقه قرار دهید.

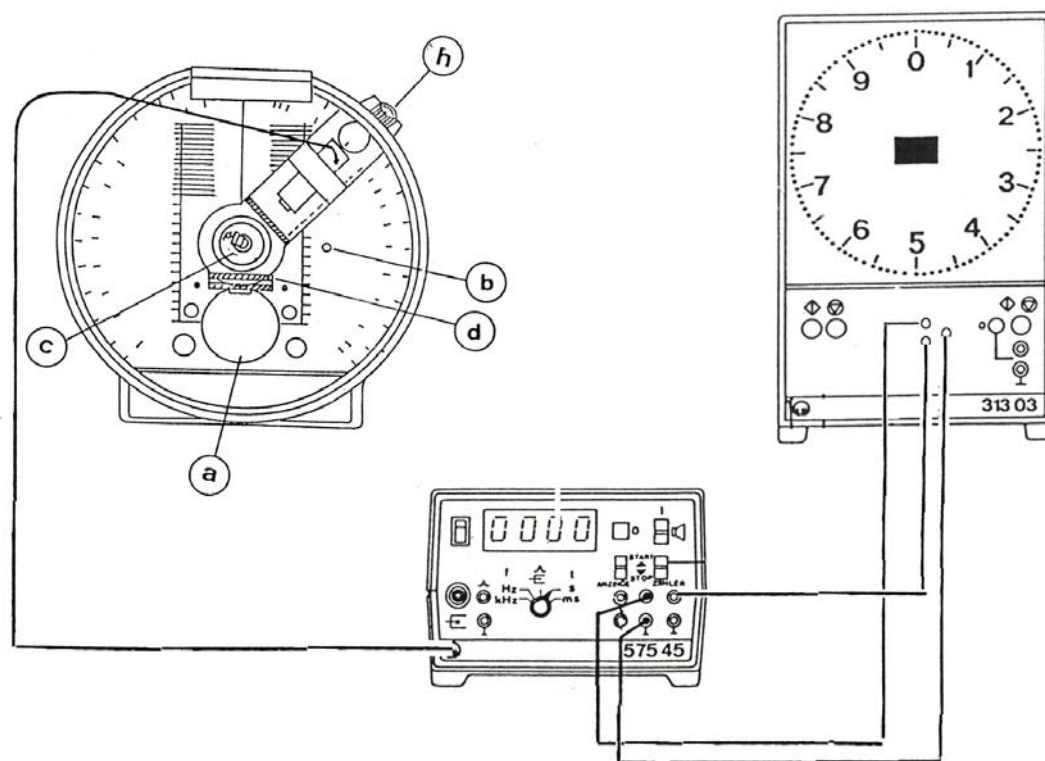
۴- کلید اصلی دستگاه اشعه x را روشن کنید و دقت کنید که حفاظ شیشه‌ای دقیقاً در جای خود قرار گرفته باشد در غیر اینصورت لامپ اشعه x روشن نخواهد شد.

۵- زمان سنج دیجیتال را برای بازه‌های 10° ثانیه تنظیم کنید.

۶- آشکارساز که نسبت به اشعه فرودی با زاویه 2θ تنظیم شده است روی 10° درجه قرار دهید.

۷- لامپ اشعه x را توسط کلید قرمز رنگ روشن کنید.

۸- از روی شمارنده P تعداد شمارش را برای 10° ثانیه ثبت کنید.

شکل (۱)

۹- هر بار آشکارساز را به اندازه نیم درجه جابجا کرده و شمارش نظیر را یادداشت کنید. این کار را تا ۹۰ درجه ادامه دهید.

۱۰- نمودار شدت بر حسب θ را رسم نمایید.

۱۱- طول موجهای K_α و K_β را برای $n = 1$ و $n = 2$ بدست آورید. برای این کار از رابطه براگ استفاده کنید و d را برای NaCl برابر 0.2 نانومتر فرض کنید.

۱۲- طول موجهای متوسط K_α و K_β را بدست آورید.

۱۳- تک بلور LiF و Si را به ترتیب با NaCl جایگزین کرده و نمودار شدت بر حسب θ را برای آنها رسم نموده و مقدار d را محاسبه کنید.

شمارش	۲۰	شمارش	۲۰	شمارش	۲۰	شمارش	۲۰	شمارش	۲۰
	۱۰		۲۵		۴۰		۵۵		۷۰
	۱۱		۲۶		۴۱		۵۶		۷۱
	۱۲		۲۷		۴۲		۵۷		۷۲
	۱۳		۲۸		۴۳		۵۸		۷۳
	۱۴		۲۹		۴۴		۵۹		۷۴
	۱۵		۳۰		۴۵		۶۰		۷۵
	۱۶		۳۱		۴۶		۶۱		۷۶
	۱۷		۳۲		۴۷		۶۲		۷۷
	۱۸		۳۳		۴۸		۶۳		۷۸
	۱۹		۳۴		۴۹		۶۴		۷۹
	۲۰		۳۵		۵۰		۶۵		۸۰
	۲۱		۳۶		۵۱		۶۶		۸۱
	۲۲		۳۷		۵۲		۶۷		۸۲
	۲۳		۳۸		۵۳		۶۸		۸۳
	۲۴		۳۹		۵۴		۶۹		۸۴

جدول ۱: